

Нов български университет

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р ик.н. Нено Павлов

Академична длъжност: „професор“, Протокол № 04//18.03.2008г.

Научна степен: „доктор на икономическите науки“, Протокол № 11/05.06.2007г.

Научна специалност: „Финанси, парично обръщение, кредит, застраховка“

Адрес: София, 1404

ул. „Шарл Шампо“, бл. 111, вх. Б, ет. 3, ап. 22

e-mail: nenopavlov@abv.bg

Относно: конкурс за заемането на академичната длъжност „професор“ в област на висше образование „Социални стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит, застраховка – пенсионно осигуряване“, с кандидат доц. *д-р Иванка Данева Гайдарджиева* за нуждите на Нов български университет, обявен в Държавен вестник бр. 55/19.07.2016г., съгласно Решение на Академичния съвет.

Адрес: София,

бул. „Никола Вапцаров“, блок № 38, вх. 1, ап. 39

e-mail: idaneva@nbu.bg

Основание за написване на рецензията: *Заповед № №3-РК-404/20.07.2016г. на Ректора на Университета и Решение на Научното жури от учредителното заседание.*

Изисквания, относно формата и съдържанието на рецензията: *Законът за развитие на академичния състав в РБългария, Правилникът за приложението му, Наредбата за развитието на академичния състав в НБУ, традициите и добрите академични практики в рецензентската и оценъчната дейност при избор на „професор“.*

I. Кратка информация за кандидата в конкурса

Д-р Иванка Данева Гайдарджиева е родена на 12.10.1954г. Висше образование придобива през 1976г. в Университета за национално и световно стопанство по специалността „Икономика и организация на вътрешната търговия“. Образователната и научна степен „доктор“ по икономика получава след обучение в докторантура в УНСС, призната от Висшата атестационна комисия при МС с Протокол № 3/04.02.1982г.

Академичната кариера на д-р Данева основно се свързва със заемането от 1999г. на позицията хоноруван преподавател в Нов български университет, а от 2004г. и във Висшето училище по застраховане и финанси. Придобива академичната длъжност

„доцент“ с Протокол № 016/24.11.2009г. във ВУЗФ, а от есента на същата година е редовен преподавател в НБУ.

Впечатлява активното участие на кандидата в поредица специализации по проблеми на финансовия сектор главно в САЩ и България, както и богатият практико-управленчески и професионален опит в областта на управлението на капиталовите пенсионни фондове, небанковия финансов надзор /капиталови пазари и допълнително пенсионно осигуряване/ инвестициите в банковия сектор и държавната администрация.

Биографичната информация представя кандидата като **доказан ръководител на административни и бизнес структури, експерт и академичен преподавател, с изразени кариерни ориентир и изследователски компетентности в професионалното направление на конкурсната процедура.**

Представената научна продукция и пакета от официални документи са законосъобразно оформени за целите на оценяването и вземането на **заклучително решение относно избора на кандидата за заемане по трудово правоотношение на конкурсната академична длъжност „професор“.** По процедурата не се установяват формални и административни нарушения.

II. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

2.1. Обемна и структурна характеристика на научните публикации

Доц. Данева участва в конкурса с 25 заглавия /1386 стр. след първа хабилитация/, отговарящи на изискванията на действащите академични стандарти.

Тя е структурирана в: **монографии** – 1 бр. /4,0%/, 420 с.; **студии** - 5 бр., /20,0%/, 157 с.; **научни статии** – 4 бр., /16,0%/, 58 с.; **научни доклади** – 11 бр., /44,0%/, 135 с.; **учебници и учебни помагала** 4 бр. /16,0%/, 616 с. Всички публикации /96%/ са самостоятелно разработени, с изключение на 1 учебник в съавторство.

Езикът, на който са издадени повечето от публикациите е български – 22 бр. /90%/, английски език 2 бр. /9%/ и руски език 1 бр. /5%/.

Монографиите, студиите и статиите са публикувани в утвърдени издателства и специализирани списания, а научните /вкл. пленарни/ доклади в тематични сборници и презентирани на престижни международни научни конференции. Представени са няколко презентации на английски език на международни форуми извън страната с работен характер, които не подлежат на рецензиране.

В съответствие с действащата нормативна уредба не се прави подробен оценъчен анализ на учебните помагала в конкретика, тъй като по силата на ЗРАСРБ представените материали по съвкупност се включват в общата заключителна оценка на научното творчество по конкурса.

Представената аналитична информация за научната продукция, включваща разнообразие от научни и научно-приложни разработки е доказателство за публичното представяне пред научната област на авторите изследователски резултати по научната специалност на конкурса за „професор“. **В своята цялост те покриват изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за заемането на академичната длъжност „професор“ по професионално направление „Икономика“.**

2.2. Представяне на монографичен труд или равностойни публикации в специализирани научни списания

Хабилитационният труд на доц. Данева е на тема „*Капиталовото осигуряване за адекватни и устойчиви пенсии*“, ИК Ситует, С., 2016. Той е в обем на 394 страници, структуриран в: предговор, три раздела с общо шест глави, заключение, приложения и списък на ползваната литература. Качеството на съдържателната му част е показателно за многообхватното познаване от кандидата на специализираната литература, на информационните сайтове и научните постижения в изследваната област, на действащите нормативни документи, регулациите и практиките за решаването на предизвикателствата пред капиталовите пенсионни фондове, като носители на пазарните правила и конкуренцията в пенсионния бизнес.

Хабилитационният труд по тематика и съдържание е със значим научен интерес от гледна точка на по-нататъшната модернизация на пенсионната система в страната. Още повече, че двете основни понятия в заглавието „адекватни“ и „устойчиви“ са двата водещи индикатора, със значение на основни принципи в европейските препоръки за реформиране на пенсионните системи в държавите-членки на ЕС /Зелена книга..., Брюксел, 2010г./¹. Възприемаме заглавието на хабилитационния труд като сполучливо определено, тъй като съдържа особено важен изследователски проблем в познавателен и приложен аспект.

На вниманието на научната област, на политическата и управленската практика в него се предлагат научно-теоретични концепции и изследвания с конкретни резултати, имащи характер на научни и научно-приложни постижения в следните няколко направления:

Първо, доразвитието и обогатяването на отделни компоненти на теоретичната концепция за адекватни, устойчиви и сигурни пенсионни системи и обуславящите ги фактори, за насърчаване използването на техния иновационен потенциал в по-нататъшното реструктуриране и реформиране на пенсионния модел. Приносен характер има опитът в дискуссионен ракурс да се представи развитието на понятийния апарат в предметната област, респ. същността и обхвата на адекватността и взаимовръзките и с устойчивостта и сигурността на пенсионната система, в контекста на икономическата и актюерската наука.

Второ, разпознаването на добрите теоретико-методологическите подходи и системата от показатели за оценка адекватността на пенсионните доходи, като функция от финансовата устойчивост на пенсионната система. На база извършен пълен преглед и задълбочен анализ на аналитичните практики, за решаването на този важен методологически проблем авторовата препоръка е към използването на по-общи, нетрадиционни, но с потенциал за по-голяма обективност индикатори, по аналогия на практиките в други страни.

Трето, приложният методологически подход в изследването и аргументираното представяне с доказателствени факти, спецификата на капитално-покривните правила и механизми за развитието на адекватни и устойчиви пенсионни програми, продукти услуги. Заслужава внимание визията на автора за оценяването на тяхната факторна обусловеност, като предпоставка за търсене на нови решения за промяна, респ.: регулациите на достъпа, размера и редовността на плащаните вноски /при DC схемите/, размера на натрупаните осигурителни права /при DB схемите/, нетната

¹ Зелена книга За адекватни устойчиви и сигурни европейски пенсионни системи, Брюксел, 2010

възвръщаемост на активите по партидите, данъчните преференции и размерът на таксите. Особено значение сред тях се отдава на ролята на инвестиционните политики и инвестиционните регулации, като за целта се правят конкретни предложения за усъвършенстване на действащата регулаторна рамка, въвеждането на мултифондовата система за диверсифициране на риска, предлагането на комбинирани пенсионно-осигурителни продукти на фазата „изплащане“ след настъпването на покрития осигурителен риск.

Пето, важни методологически решения се съдържат в идентифицирането, разграничаването и характеризирането на групите пенсионен риск при капиталовите пенсионни схеми, в дефинираните насоки за неговото управление и ограничаване в интерес на бенефициентите. Поради социалната значимост на системата, важни приносни моменти се съдържат в комплексното анализиране и измерване, както и в предложените подходи и модели за ограничаване на операционните рискове в капиталовото пенсионно осигуряване, в дефинираните източници на проявление, подкрепено с предложения за практически решения.

Шесто, работеща и полезна за практиката е авторовата теза за прилагане методологията и добрите практики на риск базирания надзор върху капиталовите пенсионни схеми, широко използван в дейността на надзорните органи в държавите-членки на ЕС. Това е стратегически проблем на защитата интересите на бенефициентите на капиталовото пенсионно осигуряване в посока на адекватността и устойчивостта, на превенцията срещу пенсионния риск /в най-широк аспект/, най-вече при финансовото посредничество, монополните и манипулационните прояви на осигурителния и инвестиционния /търговията с финансови инструменти/ пазар.

Заклучението ми е, че монографичният труд на доц. д-р И. Данева е посветен на ясно формулиран социално-икономически проблем с научна и научно-приложна значимост. С необходимият цялостен поглед, задълбоченост, системност, и научно-емпирична аргументация са направени съответните научно-теоретични, методологически и емпирични обобщения, методически и практически решения, базирани и на богатия практически опит на кандидата в управлението на реално действащо на осигурителния и капиталовия пазар пенсионно дружество.

2.3. Съдържателна характеристика и оценка на научните публикации по конкурса извън хабилитационния труд

Конкретните резултати, имащи характер на приноси с научен и практико-приложен характер, могат да се резюмират в две направления:

Първото направление, по-нататъшно развитие на научно-теоретичните и концептуалните основи на капиталовото пенсионно осигуряване, се свързва с: дефинираните особености на основните форми на пенсионни плащания, като пазарни продукти на капиталовите схеми /7/; визията за формите на споделяне на риска на фазите „натрупване“ и „изплащане“ /6,8/; дефинирането на понятието „гарантиране на доходност“ в контекста на взаимовръзката „гаранции – ограничаване на инвестиционния риск“ при схеми с дефинирани вноски /12/; определянето на същността, целите, ролята, подходите принципите и ефектите от приложението на надзора, базиран на риска при капиталовите пенсионни схеми /10,

14/; извеждането на взаимовръзката между „гарантираната възвръщаемост на активите“ и „изплащането на пожизнени пенсии“ /6/; визията за същността, целите и съдържанието на гаранционните механизми на възвръщаемостта при схемите с дефинирани вноски /6/; разкриването на същността на систематичните рискове с дългосрочен характер – инвестиционен риск и риск от надживяване /7/; обосновката за финансовата грамотност като определящ фактор на активното инвестиционно поведение в капиталовия пенсионен сегмент на многоколонната система /13/; дефинираният портфейл от гаранции в механизма за управление на сигурността и адекватността на пенсионните плащанията /8/; обосноваването основни фактори на пенсионните реформи, в контекста на ролята на солидарната система и взаимовръзката ѝ с капиталовите схеми в пенсионния модел /9/; идентифицирането на потенциала на капиталовото доброволно пенсионно осигуряване за развитие на корпоративната социална отговорност на бизнеса /11/.

Второто направление, обогатяване на практиката с алтернативни решения за промени в капиталовото пенсионно осигуряване, в посока на адекватността, устойчивостта и сигурността: усъвършенстване на методиката за изчисляване на минимално гарантираната доходност при капиталовите схеми за условията на криза /6/; промяната на регулаторните основи на пенсионните плащания при нововъзникващи пазари на пенсионни продукти /7/; предложенията за подобряване на законодателството, свързано с за решаване на важни регулаторни проблеми на фазата изплащане при капиталовите фондове /7/; предложената методология за гарантирането на възвръщаемостта на инвестициите при капиталовото пенсионно осигуряване /8/; лансираната група индикатори за оценка адекватността на пенсиите, базирана на опита на страните от ОИСР, най-вече в рамките на групата „коэффициент на заместване“ /9/; приведените последователни стъпки и проблеми по извеждането на риск базирания надзор в текущата работа на регулаторната институция /7,10,14/; изведените поуки и уроци за практиката от направеният прецизен исторически преглед на основните акценти от пенсионната реформа в България /12/.

Заключителният ми изводи е, че независимо за какъв вид публикации става реч, в своята научно-изследователска дейност, кандидатът за „професор“ проявява последователност и научна добросъвестност, умения да систематизира и критично да осмисля информацията и методологическите подходи в предметната област, да дефинира научни проблеми с насоки за решаването им, умело да свързва научните изследвания с практическата им приложимост в осигурителния сектор.

2.4. Отразяване на научните публикации по конкурса в националната и чуждестранната литература

От представената справка за последния петгодишен период се установяват общо 22 цитирания на произведения на кандидата в монографични, студийни и докторски трудове, научни статии и доклади, отпечатани в утвърдени издателства, специализирани списания и тематични сборници. Цитируемостта и публичният интерес към изследователските резултати на автори в професионално направление „Икономика“ са отношение, оценка и признание на други колеги преподаватели и

изследователи за качеството и значимостта на научните постижения на кандидата за „професор“ в академичната кариера.

2.5. Участие в изпълнението на проекти

Важен компонент на изследователската и практико-приложната дейност на кандидата през периода 2010-2015г. е участието в изпълнението на свързани с професионалното направление национално значими изследователски проекти. Доц. Данева лично участва като експерт в работни екипи за изпълнението на 1 изследователски и 3 образователни проекта, съфинансирани от Европейския социален фонд по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

Макар и да не се рецензират, за целите на конкурсната процедура депозираните проекти следва да се оценят като научно-приложна ангажираност и проактивни усилия на кандидата за „професор“ за трансфериране на академичен опит, експертиза и изследователски резултати в реалната образователна и икономическа среда.

Общият аналитичен поглед върху представената научна продукция показва, че в нея присъства разнообразие от научни и научно-приложни разработки и постижения, както и такива предназначени за учебния процес. **В своята цялост те покриват изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ, което ми дава основание да потвърдя изпълнението на това условие за заемането на академичната длъжност „професор“ по научно направление „Икономика“.**

III. Учебна и преподавателска дейност

Като преподавател в Нов български университет доц. Данева упражнява достатъчна по обем /над определения норматив/ аудиторна и извънаудиторна учебно-педагогическа заетост при Факултета за дистанционно, електронно и продължаващо обучение в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“, в рамките на доста широк кръг академични курсове: „Икономика и управление на социалното осигуряване“, „Финанси на осигурителните дружества“, „Социално осигуряване“, „Осигуряване и осигурителен пазар“, „Осигурителни схеми“, „Пенсионно и здравно осигуряване“, „Парични и капиталови пазари“, „Корпоративни финанси“, „Инвестиции на небанковите финансови институции“, „Данъчен и осигурителен контрол“ и др.

Проведени са изпити на повече от 4300 студенти при широкото използване на съвременни и разнообразни академични форми за текущо оценяване, като тестове, казуси, презентации, дискусии, разработване на проекти, сравнителни анализи и др.

В съответствие с депозираната справка през последните шест поредни учебни години /2010 – 2015г./ тя реализира 1273 часа аудиторна заетост, респ. 212 часа средногодишно в Нов български университет, при съществуващ норматив 180 часа.

Отчетената извънаудиторна заетост е общо 1554 часа, съответно 259 часа средногодишна заетост, неколккратно превишаваща университетския норматив.

През последния петгодишен период е научен ръководител на 34 и рецензент на 16 бакалавърски и магистърски тези, както и редовен член на държавни изпитни комисии във факултета. Регистрира участие и в работата с чуждестранни студенти по програмата Еразъм.

Кандидатът активно участва в дейността на междудепартаментен семинар, вкл с презентация на тема от предметната област на конкурса.

Депозирани на книжен носител след първа хабилитация 3 авторски учебника /единият в съавторство/ и един мултимедиен учебник публикуван на електронната платформа Moodle на НБУ отговарят на академичните стандарти за организиране на учебния процес в конкурентна, вкл. електронна среда, както и на научната специалност на конкурса. В тяхното съдържание е отразен натрупания богат експертен опит на автора в практиката на небанковия финансов сектор и добрите академични практики във висшето образование. Съгласно приложената справка средната оценка на студентите относно удовлетвореността им от учебните курсове е мн. добър 4,46 /при максимално 5/. С това кандидатът преизпълнява изискванията за публикуване на учебни материали, гарантиращи адекватното качество на преподаването в университета.

Доц. Данева е научен ръководител на двама докторанти, от които единият е защитил докторската дисертация, а вторият е в процес на обучение и разработване на тема в професионално направление „Икономика“.

Заклучителната ми оценка е, че учебно-методическата и преподавателската дейност на кандидата, като академичен преподавател, автор на лекционни курсове и учебни програми, на издадени учебници и учебни помагала, като ръководител на дипломанти и докторанти по количество, качество и структура отговаря на нормативните изисквания за заемането на академичната длъжност „професор“.

IV. Административна и обществена дейност.

Доц. Данева активно участва в организационния живот на университета и департамента като член на организационни комитети за провеждане на национални конференции с международно участие, като организатор на публични семинари, на открити лекции и лично презентирани и участие в дискусия по важни теми на научната специалност, като активен участник в семинарите за повишаване качеството на бакалавърските и магистърските програми. Като експерт към НАОА участва в работни комисии за програмна акредитация на висши училища, а като сертифициран преподавател за работа в учебно-тренировачни фирми провежда занятия и със студенти.

V. Лични впечатления от кандидата

По стечение на обстоятелствата познавам доц. д-р Данева от 2009г. като изп. директора на пенсионно-осигурителна компания и академичен преподавател с впечатляваща амбиция да продължи активно да работи по бъдещи изследвания в областта на капиталовите пенсионни фондове. Времето доказва, че тази амбиция, съчетана със силен характер, системна работа, интелигентност и почтеност ѝ позволява успешно да се развива в академичната кариера като уважаван преподавател, колега и изследовател в областта на небанковия финансов сектор на икономиката.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата.

В представените научни и научно-приложни трудове за участие в конкурса не съм открил сериозни слабости, които да се отразят на заключителната, положителна оценка в Рецензията. Намирам за целесъобразно натрупаният академичен опит и експертен потенциал на кандидата за „професор” в бъдеще да се насочи към по-активна публикационна дейност в реферирани списания с импакт фактор в страната и чужбина, към разработване на самостоятелни проблемно ориентирани монографични произведения с по-фундаментален характер, на учебници за обучение в електронна среда, както и участие в повече представителни международни форуми и проекти.

Заклучение

Запознаването ми с представените конкурсни материали и научни публикации, анализът на тяхната актуалност, значимост и приноси постижения са основание да потвърдя положителната оценка и предлага на почитаемите членове на Научното жури, доц. д-р Иванка Данева Гайдарджиева да бъде избрана за заемането на академичната длъжност „професор” по професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит, застраховка – пенсионно осигуряване”, научна област „Социални, стопански и правни науки” за нуждите на Нов български университет – София.

София, 3.11.2016г

проф. д-р ик. н. Нено Павлов